

RAPORT SPECIAL

RESPECTAREA DREPTURILOR CONDAMNAȚILOR LA DETENȚIE PE VIAȚĂ

**Cazul a 28 de condamnații la detenție pe viață
aflați în greva foamei în penitenciarul nr. 17 Rezina, în noiembrie 2022**

Subiecte (principale) abordate în raport:

- Greva foamei
- Mecanismele de reexaminare a pedepsei la detenție pe viață (amnistia persoanelor condamnate la detenție pe viață)
- Întrevederi de lungă durată
- Întrevederi de scurtă durată
- Asigurarea cu hrană a condamnaților la detențiune pe viață (alimentația condamnaților)

Chișinău, 2023

A P R O B,

13 februarie 2023

Cezlav PANICO

Avocatul Poporului (Ombudsmanul)

Autori:

Nichita NEGRUȚA, consultant superior, Direcția gestionarea și investigarea cererilor, Oficiul Avocatului Poporului

Ion MIRON, consultant principal, Direcția gestionarea și investigarea cererilor, Oficiul Avocatului Poporului

Ada ȘIMON, șefa direcției, Direcția gestionarea și investigarea cererilor, Oficiul Avocatului Poporului

Coordonator:

Cezlav PANICO, Avocatul Poporului (Ombudsmanul)

Oxana GUMENNAIA, adjuncta Avocatului Poporului

INTRODUCERE

---

1. Avocatul Poporului asigură promovarea și protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, exercitându-și activitatea în temeiul art. 59¹ din Constituția Republicii Moldova, Legii nr.52 din 03 aprilie 2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), Principiilor privind statutul instituțiilor naționale pentru drepturile omului (Principiilor de la Paris).
2. În cazul în care, dispune de informații privind încălcarea în masă sau gravă a drepturilor și libertăților omului, în cazurile de o importantă socială deosebită sau în cazul în care este necesară apărarea intereselor unor persoane care nu pot folosi de sine stătător mijloacele juridice de apărare, Avocatul Poporului este în drept să acționeze din oficiu. În cadrul investigărilor inițiate, angajații Oficiului Avocatului Poporului efectuează vizite de documentare inclusiv în locurile privative de libertate. În astfel de cazuri dacă se constată încălcări în masă sau grave ale drepturilor și libertăților omului, Avocatul Poporului este în drept să prezinte autorităților vizate Avize cu recomandări pentru repunerea în drepturi ale persoanelor, în privința cărora au fost admise violări ale drepturilor și/sau libertăților fundamentale, iar în anumite situații mai deosebite Ombudsmanul prezintă și rapoarte de specialitate, care pot fi transmise inclusiv Parlamentului.
3. Rapoartele Avocatului Poporului au devenit surse de informare pentru organismele internaționale de drepturile omului (CtEDO, UN CAT, UN SPT, CPT, UPR) cu privire la respectarea de către Republica Moldova a angajamentelor asumate în vederea protecției și asigurării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului. De asemenea, rapoartele Ombudsmanului servesc ca sursă de informare pentru instanțele de judecată la examinarea cererilor înaintate de către condamnați în vederea aplicării remediei compensatorii pentru deținere în condiții precare de detenție în penitenciarele din țară.
4. În adresa Avocatului Poporului au fost remise Notele informative ale Penitenciarului Nr.17 Rezina în care se comunică despre faptul că, în perioada lunii noiembrie 2022, **un număr de 28 deținuți condamnați la detențiune pe viață, care își ispășesc pedeapsa în Penitenciarul nr.17-Rezina, au declarat greva foamei**. Potrivit celor descrise în nota informativă, motivul declarării grevei foamei ar fi dezacordul cu modul în care autoritățile competente, inclusiv instanțele de judecată examinează cererile privind aplicarea prevederilor Legii nr.243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, precum și dorința deținuților de a avea discuții cu reprezentanții Ministerului Justiției, Procuraturii Generale, Oficiului Avocatului Poporului, cât și reprezentanții altor autorități publice.
5. Temei de intervenție a constituit atât numărul cererilor parvenite de la deținuții, care își ispășesc sentința de condamnare la detențiune pe viață, subiectele abordate de către aceștia, cât și sesizările avocaților, dar și informațiile oferite către Administrația Națională a Penitenciarelor/Penitenciarul nr.17 Rezina privind declararea grevei foamei de către un grup impunător de condamnați la detențiune pe viață - 28, ceea ce a ridicat semne de îngrijorare în privința situației de facto în partea ce ține de asigurarea drepturilor omului în custodia Penitenciarului nr.17 Rezina.

6. Constatările echipei de investigare din cadrul Oficiului Avocatului Poporului au drept scop contribuirea la îmbunătățirea practicilor realizate atât de către instanțele de judecată, cât și de autoritățile responsabile de asigurarea executării pedepselor privative de libertate în ceea ce ține de asigurarea dreptului la libertate individuală și a dreptului la un proces echitabil, inclusiv respectarea demnității umane în detenție.
7. Prin Raportul special, Oficiul Avocatului Poporului scoate în evidență carențele existente în procesul de executare a pedepselor privative de libertate, în mod special în privința condamnaților la detențiune pe viață, prilej de sensibilizare suplimentară a autorităților statului la problemele cu care se confruntă această categorie de deținuți.
8. **Metodologia** de elaborare a Raportului special a cuprins: documentare din oficiu prin stabilirea obiectivelor procesului de investigare, pregătiri în grupul de lucru privind efectuarea vizitei de documentare, analiza informațiilor existente în arhiva Oficiului Avocatului Poporului la subiectele abordate, studierea materialelor acumulate, sistematizarea și prelucrarea acestora, discuții/interviuri cu grupul de condamnați la detențiune pe viață care a declarat greva foamei, analiza legislației naționale la subiect; a regulamentelor interne și practicilor Penitenciarului nr.17 Rezina; analiza standardelor internaționale și practicii europene cu privire la drepturile omului; standardelor europene și internaționale privind deținerea persoanelor condamnate la detențiune pe viață; analiza atât a jurisprudenței CtEDO, cât și a jurisprudenței naționale; analiza informațiilor recepționate de la ANP.
9. Scopul procesului de investigare a constatat în monitorizarea respectării drepturilor și libertăților omului în cadrul Penitenciarului nr.17 Rezina de către autoritățile statului în procesul de ispășire a pedepselor privative de libertate de către condamnații la detențiune pe viață.

TEMEI DE INTERVENȚIE

---

1. Avocatul Poporului a recepționat Notele informative ale Penitenciarului Nr.17 Rezina, în care se indica despre faptul că, în perioada lunii noiembrie 2022, un număr de 28 deținuți condamnați la detențiune pe viață, care își ispășesc pedeapsa în Penitenciarul nr.17-Rezina, au declarat greva foamei, după cum urmează:
  - la data de 07.11.2022 – 4 deținuți;
  - la data de 10.11.2022 – 2 deținuți;
  - la data de 11.11.2022 – 5 deținuți;
  - la data de 14.11.2022 – 4 deținuți;
  - la data de 16.11.2022 – 4 deținuți;
  - la data de 21.11.2022 – 3 deținuți;
  - la data de 22.11.2022 – 1 deținut;
  - la data de 23.11.2022 – 1 deținut;
  - la data de 29.11.2022 – 4 deținuți;
2. Potrivit celor descrise în notele informative, motivul declarării grevei foamei ar fi dezacordul cu modul în care autoritățile competente, inclusiv instanțele de judecată examinează cererile privind aplicarea prevederilor Legii nr.243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, precum și dorința deținuților de a avea discuții cu reprezentanții Ministerului Justiției, Procuraturii Generale, Oficiului Avocatului Poporului, cât și reprezentanții altor autorități publice, citez:

[...Despre motivul declarării grevei foamei deținuții sus-menționați, solicită să le fie aplicată Legea amnistiei, și totodată să discute cu reprezentanții Ministerului Justiției al R.M., Procuraturii Generale a R.M., Ombudsmanul R.M., și cu alte organe ierarhic superioare...].
3. Astfel, Avocatul Poporului, prin intermediul reprezentanților împuterniciți în acest sens, în data de 08 decembrie 2022, a efectuat o vizită de documentare a situației deținuților din Penitenciarul nr.17-Rezina aflați în greva foamei. În cadrul vizitei, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au avut acces liber în incinta instituției penitenciare, fiind însoțiți (cu excepția interviurilor private) pe durata vizitei de către angajații penitenciarului, inclusiv directorul Penitenciarului nr.17-Rezina, care a acordat asistența necesară în vederea desfășurării vizitei.
4. Deținuții, aflați în greva foamei, erau repartizați în diverse celule din instituția penitenciară în număr de la 2 la 6 persoane în dependență de capacitățile fizice ale celulei. Toate discuțiile cu deținuții au avut loc în interiorul celulelor în care aceștia erau cazați pe perioada declarării grevei foamei. Audiența, discuțiile și interviurile în celulele în care erau plasați deținuții s-au desfășurat fără participarea reprezentanților instituției penitenciare sau alte terțe persoane. Astfel, toate discuțiile cu deținuții s-au purtat între reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului și deținuți fără intervenția altor angajați și fără a fi create impedimente în timpul audienței.

5. Reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au discutat cu majoritatea deținuților aflați în greva foamei, cu excepția a trei deținuți antrenați în alte activități personale, dar care susțineau aceleași solicitări ca toți ceilalți. Este de notat că, în discuțiile cu deținuții, discutând despre starea de sănătate a acestora, nu s-au constatat situații de natură să condiționeze intervenția de urgență a serviciilor medicale din penitenciar, totuși, unul dintre deținuți s-a plâns pe faptul că, în legătură cu anumite afecțiuni pe care le are, penitenciarul nu îi oferă un regim alimentar special corespunzător, iar acest fapt dăunează asupra stării de sănătate. Deținuții au informat reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului precum că, pe perioada în care s-au aflat în greva foamei, zilnic, au fost monitorizați de către un reprezentant al serviciului medical. Deținuții nu au înaintat pretenții directe în adresa serviciului medical și nici nu au invocat că ar fi nemulțumiți de asistența medicală acordată.
6. **Motivul care a stat la baza declarării foamei, invocat de majoritatea deținuților, este dezacordul acestora cu procedura de examinare a cererilor privind aplicarea dispozițiilor Legii nr. 243/2021 privind amnistia** în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova în privința persoanelor condamnate la detențiune pe viață. Or, precizăm că, toți cei 28 deținuți aflați în greva foamei, vizitați de către reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului, sunt persoane condamnate la detențiune pe viață.

În special, deținuții au comunicat că, instanța de judecată competentă să examineze cererile privind aplicarea amnistiei în raport cu deținuții condamnați la detențiune pe viață în condițiile Legii nr.243/2021, ar amâna intenționat examinarea cererilor în cauză. Conform celor declarate de către deținuți, dar și examinând materialele prezentate de către aceștia, s-a constatat că, următoarea ședință de judecată cu privire la examinarea cererilor privind aplicarea Legii nr.243/2021 în privința deținuților condamnați la detențiune pe viață, a fost fixată pentru luna martie 2023. În același timp, s-a luat act că Penitenciarul nr.17-Rezina ar fi înaintat cererile deținuților cu privire la aplicarea Legii nr. 243/2021 încă în prima jumătate a anului 2022. **Drept urmare, se constată o durată îndelungată de examinare a cererilor deținuților condamnați la detențiune pe viață privind aplicarea amnistiei în condițiile Legii nr.243/2021.**

Potrivit declarațiilor deținuților aflați în greva foamei, aceștia ar fi fost vizitați de către reprezentanții Ministerului Justiției cu o zi mai devreme (07.12.2022), care potrivit materialelor prezentate de către deținuți, și anume răspunsul secretarului Ministerului Justiției, în conformitate cu care, Ministerul, printr-o cerere adresată Curții Constituționale a solicitat accelerarea examinării sesizării privind controlul constituționalității unor prevederi din Legea nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova în partea care vizează modul de aplicare a acestei legi față de persoanele condamnate la detențiune pe viață.

În legătură cu acesta, s-a stabilit că, judecătorul Judecătoriei Orhei, sediul Rezina, care examinează cererile condamnaților la detențiune pe viață privind aplicarea amnistiei, în data de 24 noiembrie 2022 a înaintat la Curtea Constituțională o sesizare cu privire la controlul constituționalității dispozițiilor art. 6 alin. (1) lit. a) și art. 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr.243/2021 privind amnistia în

legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova¹ în partea care vizează aplicarea dispozițiilor legale în privința persoanelor condamnate la detențiune pe viață.

Respectiv, Ministerul Justiției, luând act de această sesizare, a formulat un demers în adresa autorității de contencios constituțional prin care a cerut urgentarea examinării sesizării. Mai mult decât atât, Ministerul Justiției a înaintat Inspecției Judiciare un demers privind tragerea la răspundere a judecătorului Judecătoria Orhei, sediul Rezina, care examinează cererile condamnaților la detențiune pe viață privind aplicarea amnistiei, pe motiv că acesta din urmă, în mod nejustificat, ar fi depus sesizarea citată mai sus în adresa Curții Constituționale or, potrivit Ministerului Justiției, o sesizare cu obiect similar ar fi fost examinată anterior de Curtea Constituțională și, respectiv, nu exista temei de a formula o nouă sesizare. Subsidiar, în demersul Ministerului Justiției s-a susținut că o atare măsură întreprinsă de judecător a dus la amânarea nejustificată a examinării cererilor deținuților la detențiune pe viață din Penitenciarul nr.17-Rezina privind aplicarea amnistiei.

Suplimentar, în ceea ce privește aplicarea amnistiei față de deținuții condamnați la detențiune pe viață, în cadrul vizitei, persoanele aflate în greva foamei au adus la cunoștința reprezentanților Oficiului Avocatului Poporului **dezacordul cu modul de abordare a dreptului la amnistie și anume, deținuții consideră că dâșii pot solicita aplicarea actului de clemență după executarea efectivă a cel puțin 25 ani de închisoare, însă, autoritățile sistemului penitenciar le-ar fi indicat că trebuie să execute cel puțin 30 ani din pedeapsă pentru a fi eligibili, fapt în privința căruia nu sunt de acord.**

7. De asemenea, deținuții aflați în greva foamei au informat că nu sunt de acord cu **majorarea taxei aplicată pentru vizitele de lungă durată**, care a fost mărită de la 40 lei per vizită la 208 lei, cât și au invocat nemulțumirea față de decizia administrației penitenciarului cu privire la obligarea deținuților să achite **plata pentru consumul energiei electrice** utilizat în camerele în care sunt cazați.
8. O altă problemă invocată de către deținuți se referă la **modul în care se desfășoară întreprinderile de scurtă durată**. Or, potrivit lor, odată cu numirea unui alt conducător în Penitenciarul nr.17-Rezina, întreprinderile de scurtă durată sunt organizate sub supraveghere, iar deținuții ar fi lipsiți de unele facilități pe care le aveau înainte.
9. Totodată, unii dintre deținuții aflați în greva foamei au invocat încălcarea **dreptului la alimentație sănătoasă** manifestată prin acordarea unei hrane gătită în mod defectuos ori sub nivelul minim de alimentație prevăzut de cadrul normativ în vigoare. În plus, deținuții au susținut că nu li se permite să introducă în penitenciar produse alimentare cum ar fi cartofi, ceapă în cantitățile pe care aceștia doresc, precum și li s-a interzis să primească și să păstreze recipiente din sticlă în camerele în care sunt cazați.

---

¹ <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=sesizari&docid=2130&l=ro>

---

10. Ombudsmanul, examinând cele constatate în cadrul vizitei de documentare de către reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului, consideră că problemele invocate de către deținuți, sau cel puțin o parte dintre acestea, impun necesitatea întreprinderii unor măsuri efective suplimentare din partea autorităților responsabile în scopul protejării drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor private de libertate condamnate la detențiune pe viață și, în acest sens, în conformitate cu art. 24 alin. (1) din Legea nr. 52/2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), a decis emiterea prezentului Raport.

OPINIA AVOCATULUI POPORULUI (OMBUDSMANULUI)

Avocatul Poporului precizează că opinia sa și-a formulat-o în temeiul legislației naționale, a standardelor internaționale și cele europene referitoare la deținerea persoanelor condamnate la detențiune pe viață și a jurisprudenței dezvoltate în acest sens de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO).

Așa cum a menționat în repetate rânduri, Avocatul Poporului reiterează că persoanele private de libertate au drepturile și interesele legitime recunoscute de legislația națională și standardele internaționale de drepturile omului, cu excepția libertății. O asemenea abordare este în acord cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului potrivit căreia persoanele private de libertate continuă să beneficieze de toate drepturile și libertățile fundamentale garantate de Convenție, cu excepția dreptului la libertate, în cazul în care detenția impusă în mod legal intră în mod explicit sub incidența art. 5 din Convenție (*Klibisz împotriva Poloniei*, 2016, pct. 354). Așadar, Ombudsmanul ține să evidențieze că, statutul de persoană privată de libertate pe termen determinat sau condamnată la detențiune pe viață nu trebuie să constituie un motiv pentru a restrânge drepturile și interesele legitime ale acestei categorii de persoane, decât în limita restricțiilor prevăzute de standardele naționale și internaționale de drepturile omului.

A. Atitudinea administrației penitenciare față de condamnații la detenție pe viață

Avocatul Poporului notează că prin prisma art.3 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale oricărei persoane, inclusiv celor private de libertate li se garantează dreptul de a nu fi supuse torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Prin urmare, o persoană condamnată la detențiune pe viață continuă să păstreze dreptul la respectul onoarei și demnității umane, inclusiv în privința acesteia nu trebuie să fie îndreptate careva sentimente de teamă, suferință, intimidare ori să fie întreprinse măsuri care provoacă suferință psihică sau de altă natură.

În accepțiunea CtEDO, un comportament prin care se umilește o persoană, față de care se atestă o lipsă de respect sau prin care este afectată demnitatea umană, fie care creează un mediu de inferioritate, sentiment de frică, de suferință, ceea ce duce la subminarea puterii de rezistență morală și fizică a persoanei poate fi considerat ca un tratament degradant (*Muršić împotriva Croației* (MC), 2016, pct. 98; *Ananyev și alții împotriva Rusiei*, 2012, pct. 140; *Varga și alții împotriva Ungariei*, 2015, pct. 70).

1. Pe această cale, **Ombudsmanul se arată îngrijorat de alegațiile deținuților condamnați la detențiune pe viață care, în cadrul vizitei din 08 decembrie 2022, au comunicat despre atitudinea intimidantă a administrației penitenciarului și a altor angajați în raport cu deținuții în cauză.** În măsura în care alegațiile deținuților nu au fost combătute prin probe de către administrația penitenciarului, Avocatul Poporului tratează cele invocate din perspectiva persoanei private de libertate care se află într-o poziție de subordonare față de autorități.
2. Conform pct.72 subpct.1 din Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre, referitoare la Regulile Penitenciare Europene REC(2006)2 adoptată de Comitetul de Miniștri în data de 11

ianuarie 2006², penitenciarele vor fi gestionate într-un context etic, care recunoaște obligația de a trata deținuții cu omnia și respectul cuvenit oricărei ființe umane. În plus, potrivit pct.72 subpct. 3 din aceeași recomandare, responsabilitățile personalului le vor depăși pe cele ale unor simpli gardieni și vor ține cont de nevoia de a facilita reintegrarea deținuților în societate după executarea pedepsei, printr-un program de suport și asistență. Subsecvent, conform pct.75 din recomandarea citată mai sus, în orice circumstanță personalul trebuie să se comporte și să-și îndeplinească sarcinile astfel încât să constituie un exemplu și o influență pozitivă asupra deținuților și să suscite respectul acestora.

3. Normele citate mai sus vin să sublinieze necesitatea ca personalul sistemului penitenciar implicat în punerea în executare a pedepselor privative de libertate să adopte un comportament bazat pe respectul și stima față de deținuți, încât ei, angajații penitenciarului să constituie un model după care persoanele private de libertate ar trebui să-și formeze conduita.
4. Mai mult decât atât, Ombudsmanul notează că scopul pedepsei penale este de a restrânge, în condițiile legii, anumite drepturi ale persoanei pentru o perioadă, totodată, pedeapsa penală este o măsură prin care autoritățile statale aplică mijloacele de corectare și reeducare a deținutului în vederea resocializării acestuia. Astfel, autoritățile cu atribuții în domeniul executării pedepselor privative de libertate, primordial, trebuie să urmărească corectarea deținutului pe perioada detenției și, respectiv, reeducarea lui cu ulterioara integrare facilă în societate după eliberare.

B. Evaluarea comportamentului condamnaților la detenție pe viață pe parcursul executării pedepsei

O altă problemă identificată de reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului în cadrul vizitei din 08 decembrie 2022 **o constituie lipsa unor criterii clar definite care ar permite constatarea comportamentului pozitiv pe parcursul executării pedepsei penale, cât și al constatării existenței riscului de recidivă mediu sau redus.** Aceste criterii nu sunt și nici nu pot fi stipulate în Legea nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.

La fel, Avocatul Poporului nu a identificat o claritate în acest sens nici în Ordinul ministrului justiției nr.44/2022 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate. Astfel, Ombudsmanul înțelege și dificultățile cu care se confruntă reprezentanții Comisiilor Speciale la examinarea cererilor/dosarelor condamnaților la detenție pe viață de aplicare a amnistiei în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.

1. Ombudsmanul este de părere că, în vederea neadmiterii interpretării echivoce, actele normative relevante care reglementează posibilitatea aplicării amnistiei față de deținuții condamnați la detențiune pe viață trebuie să prevadă expres criteriile clare în baza cărora se va determina

² <https://rm.coe.int/16804c8d9a>

caracterul pozitiv și riscul de recidivă mediu sau scăzut, cum ar fi numărul de stimulări pe perioada detenției, numărul sancțiunilor disciplinare, numărul de participări în activitățile educative în cadrul penitenciarului, caracteristica din partea membrilor de familie, cunoscuți, rude și prieteni, numărul condamnărilor, situația familială, predispoziția deținutului de a repara prejudiciul moral și material, căința activă, rezultatele evaluării psihologice, viziunea deținutului în privința perspectivelor de viitor, etc.

2. În continuare, Avocatul Poporului consideră că fiecare cerere privind aplicarea amnistiei trebuie examinată individual potrivit particularităților deținutului evaluat. Această procedură trebuie aplicată la faza de examinare de către comisiile speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate, cât și la faza de examinare a demersului în instanța de judecată. În acest sens, comisia specială trebuie să aloce timp suficient fiecăruia dintre deținuți să-și susțină poziția în fața organului colegial, să motiveze cererea de aplicare a amnistiei, să prezinte informații și probe pe care le consideră relevante, inclusiv să fie reprezentat de un avocat în fața comisiei speciale.
3. Subsidiar, examinând prevederile pct.5 din Regulamentul-cadrul de activitate a comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate aprobat prin ordinul ministrului justiției nr. 44/2022, se constată că, în componența comisiilor speciale din cadrul penitenciarului, specializate în aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate, sunt incluși conducătorii instituției, care au calitatea de președinte, un consilier de probațiune din cadrul biroului de probațiune din raza teritorială a instituției penitenciare, precum și alți 5 membri desemnați de către ministrul justiției la propunerea directorului Administrației Naționale a Penitenciarelor. Astfel, se observă că toți membrii comisiei speciale fac parte din cadrul sistemului administrației penitenciare sau, după caz, sunt selectați de către Administrația Națională a Penitenciarelor. O asemenea modalitate de formare a comisiei nu asigură reprezentarea proporțională, pe de o parte, a deținuților, iar pe de altă parte, a sistemului administrației penitenciarului.
4. **În opinia Avocatului Poporului, în componența comisiei speciale care va identifica și selecta deținuții în privința cărora poate fi aplicată amnistia în condițiile Legii nr.243/2021, trebuie incluși reprezentanți din partea societății civile, în special militanți pentru apărarea drepturilor persoanelor condamnate, fie persoane care are studii și experiență în domeniul apărării drepturilor persoanelor private de libertate/drepturilor omului, dar care nu fac parte din sistemul administrației penitenciarelor, persoane care au cunoștințe în domeniul psihologiei, pentru a restabili o echitate de reprezentare a deținuților. Cu alte cuvinte, componența comisiei speciale trebuie formată în așa fel încât să existe o pluralitate de opinii în cadrul ședințelor când se examinează cererile deținuților privind aplicarea amnistiei, inclusiv opinia unor experți cu experiență în domeniul drepturilor omului.**

C. Garantarea dreptul la apărare condamnaților la detenție pe viață

În conformitate cu standardele de drepturile omului, în special, Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela), adoptată prin Rezoluția Adunării Generale în 17 decembrie 2015, prin prisma regulii nr. 61, deținuților li se vor oferi posibilități egale, timp și încăperi adecvate pentru a fi vizitați și pentru a comunica sau a se consulta cu apărător selectat de ei sau de un avocat care acordă asistență juridică, fără întârziere, interceptare sau cenzură și în confidențialitate deplină, privind orice problemă juridică, în conformitate cu legislația națională aplicabilă.

1. Un aspect important în chestiunile ce țin de dreptul la apărare garantat deținutului este asigurarea cu documente pentru scris destinate pregătirii materialelor legate de apărarea sa, astfel, **Ombudsmanul subliniază necesitatea de a acorda deținutului materiale necesare să-și pregătească apărarea.**
2. Totodată, în cadrul vizitei de documentare, deținuții s-au plâns că instanțele de judecată, la ședința de examinare a cererii privind aplicarea actului de amnistie, ar fi dispus audierea lor în regim on-line, însă, din anumite considerate, dâșii nu reușeau să priceapă caracterul discuțiilor. În acest sens, în scopul asigurării efective a dreptului la apărare, **Ombudsmanul consideră că, în cazul când condițiile de audiere a deținutului în regim on-line nu sunt suficiente să permită acestuia înțelegerea clară a procesului de judecată, instanța de judecată ar trebuie să dispună audierea deținutului în cadrul ședinței de judecată de la sediul instanței, or, după caz, instanța însăși să vină la locul de aflare a deținutului.**
3. Este de notat că, în eventualitatea în care deținutul, din cauza stării de sănătate precare, nu are posibilitatea de a fi audiat în sala de judecată, iar mijloacele tehnice nu permit conectarea în regim on-line, audierea ar trebui efectuată în locul de detenție pentru a asigura dreptul acestuia de a fi auzit.

D. Mecanismele de reexaminare a pedepsei la detenție pe viață

În ceea ce privește pedeapsa detențiunii pe viață, în accepțiunea art. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului, care interzice tortura și tratamentele inumane ori degradante, standardele de dreptului omului condiționează existența caracterului reductibil al pedepsei detențiunii pe viață, în sensul că, autoritățile naționale au permisiunea de a reexamina și analiza schimbările din viața deținutului pentru a determina dacă acestea sunt suficient de semnificative și dacă s-a progresat către o eventuală reabilitare pe durata executării pedepsei încât nu mai există o justificare de a menține persoana în detenție pentru motive penologice legitime. Totuși, în această privință Ombudsmanul remarcă faptul că, Curtea Europeană a Drepturilor Omului acceptă că statele au o marjă de apreciere de care se bucură în materie de justiție penală și stabilire a pedepselor și, respectiv, statele sunt cele care adoptă politica penală în interiorul granițelor lor.

Pe de altă parte, deși statele au dreptul de a reglementa politica de justiție penală, pentru a fi în concordanță cu art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului, legislația națională trebuie să prevadă posibilitatea reexaminării situației deținutului condamnat la detențiune pe viață, or, în cazul lipsei unei norme care să acorde dreptul deținutului de a fi reexaminat, o atare circumstanță nu respectă dispozițiile art. 3 din Convenție. Altfel spus, standardele de drepturile omului recunosc puterea absolută a statului de a adopta legislația internă în domeniul justiției penale și a pedepselor, însă, în orice caz, statul trebuie să prevadă în legislația internă termene clare în interiorul cărora pedepsele cu detențiune pe viață pot fi reexaminare. Suplimentar, Curtea Europeană a Drepturilor Omului consideră că un deținut condamnat la detențiune pe viață este în drept să cunoască, încă de la începutul executării pedepsei, care sunt condițiile pe care trebuie să le îndeplinească, ce trebuie să facă pentru a spera la o eventuală punere în libertate, cât și momentul în care o reexaminare a pedepsei ar putea fi cerută ori va avea loc.

În consecință, dacă legea națională nu stabilește mecanismul, fie nu arată nici o posibilitate de reexaminare a pedepsei detențiunii pe viață fără posibilitatea punerii în libertate, situația dată intră în incompatibilitate cu art. 3 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Această incompatibilitate apare chiar din momentul aplicării pedepsei detențiunii pe viață fără șansa de punere în libertate, nu într-o etapă viitoare a detenției (*Vinter și alții împotriva Regatului Unit, hotărâre (Marea Cameră)*, 2013, pct. 119-122). Altfel spus, standardele de drepturile omului recunosc marja largă a statului de a adopta legislația internă în domeniul justiției penale și a pedepselor, însă, în orice caz, statul trebuie să prevadă în legislația internă termene clare în care pedepsele detențiunii pe viață pot fi reexaminare din perspectiva punerii în libertate a deținutului.

Legislația internă a Republicii Moldova recunoaște posibilitatea reexaminării pedepselor privative de libertate în sensul oportunității eliberării deținutului înainte de termen. Astfel, Avocatul Poporului reține cel puțin cinci temeuri în baza cărora persoanele private de libertate condamnate la detențiune pe viață pot fi eliberate din detenție până la executarea efectivă și integrală a termenului pentru care au fost condamnate. Aceste căi sunt următoarele:

- aplicarea legii penale mai favorabile în cazul pedepselor definitive (art.10¹ alin.(2) Cod penal);
- înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu o pedeapsă mai blândă (art.70 alin.(5) Cod penal);
- liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen (art.91 alin.(5) Cod penal);
- amnistia (art.66 lit. p), art.72 alin.(3) lit. o) Constituția Republicii Moldova și art.107 Cod penal);
- grațierea (art.88 lit. e) Constituția Republicii Moldova și art.108 Cod penal).

Este important de precizat că fiecare dintre aceste modalități de punere în libertate a persoanei condamnate la detențiune pe viață sunt condiționate de îndeplinirea de către deținut a anumitor cerințe pentru a fi pusă în aplicare o decizie favorabilă, în special, fiind două condiții esențiale: executarea efectivă a unei părți din pedeapsa detențiunii pe viață (spre exemplu – 30 ani de închisoare efectiv executată) și, totodată, caracterizarea deținutului ca având un comportament pozitiv, pregătit suficient pentru reintegrarea acestuia în comunitate.

Având în vedere faptul că, deținuții aflați în greva foamei, în cadrul vizitei din 08 decembrie 2022 au declarat dezacordul cu modul de examinare a cererilor privind aplicarea dispozițiilor Legii nr.

243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, Ombudsmanul, în prezentul Raport, va trata doar chestiunea legată de legea sus-numită față de deținuții condamnați la detențiune pe viață. În plus, aspectele privind aplicarea actului de amnistie în condițiile Legii nr. 243/2021 au fost invocate inclusiv în sesizarea la Curtea Constituțională înaintată de către judecătorul Judecătoriei Orhei, sediul Rezina.

Judecătorul a precizat în sesizare despre existența pe rolul instanței de judecată a cel puțin 62 demersuri depuse de administrația Penitenciarului nr. 17-Rezina prin care se solicită aplicarea art.7 alin.(1) lit. d) din Legea nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.

În aceste circumstanțe, Avocatul Poporului va prezenta poziția sa doar în legătură cu dispozițiile legii sus numite.

1. În primul rând, Ombudsmanul evidențiază scopul legii penale și anume, în corespundere cu Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela), adoptată prin Rezoluția Adunării Generale în 17 decembrie 2015, prin prisma regulii 4 subpct.1³, scopurile sentinței privative de libertate sau ale măsurilor similare care privează o persoană de libertate sunt, în primul rând, de a proteja societatea de infracțiuni și de a reduce recidivismul. *Scopurile date pot fi atinse doar dacă perioada de detenție este aplicată pentru a asigura, în măsura posibilă, reintegrarea unor atare persoane în societate după eliberare, astfel încât ele să ducă un mod de viață în conformitate cu legea și să se poată întreține.*
2. Așadar, de principiu, pedeapsa penală trebuie privită ca un mijloc de reeducare și corectare a deținutului și nicidecum ca o cale de a provoca suferințe psihice și fizice sau în alt mod de a restricționa drepturile și interesele legitime ale acestuia, decât în limita admisă de standardele de drepturile omului. La modul general, orice restrângere a drepturilor deținuților trebuie să fie condiționată de protejarea drepturilor și intereselor altor persoane, precum și în scopul curmării și prevenirii săvârșirii de infracțiuni, cât și pentru a menține ordinea în instituția penitenciară.
3. Avocatul Poporului constată că, prin Legea nr.243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, statul a prevăzut condițiile în care în privința persoanelor condamnate poate fi aplicată amnistia, cu eliberarea sau, după caz, reducerea pedepsei penale. Fără a examina toate cazurile, Ombudsmanul va reține prevederile legii care se referă la deținuții condamnați la detențiune pe viață.

Astfel, potrivit art.6 alin.(1) lit. a) din legea prenotată prevederile art. 1–5 nu se aplică persoanei condamnate la detențiune pe viață sau a cărei pedeapsă capitală a fost comutată în pedeapsă cu închisoare ori în pedeapsa detențiunii pe viață și care a executat mai puțin de 25 de ani de închisoare. Totodată, conform art.7 alin.(1) lit. d) din Legea nr.243/2021 persoanei condamnate la pedeapsa cu închisoare, la data intrării în vigoare a prezentei legi, căreia nu i se pot aplica prevederile art. 4–6 i

³ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/443/41/PDF/N1544341.pdf?OpenElement>

se reduce termenul de pedeapsă după cum urmează la 30 de ani de închisoare, dacă este condamnată la detențiune pe viață.

4. **Ombudsmanul consideră că, odată ce Legea nr.243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova acordă dreptul de reexaminare a pedepsei detențiunii pe viață, această măsură legislativă este compatibilă cu art. 3 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale.** Pentru Avocatul Poporului dispoziția art.7 alin.(1) lit. d) din Legea nr.243/2021 este suficient de clară încât să nu există dificultăți de interpretare la aplicarea acesteia în raport cu deținuții care întrunesc condițiile legale. Astfel, utilizarea termenului „*reducere*” în locul termenului „*înlocuiește*”, deși acești doi termeni au o semnificație semantică diferită, trebuie interpretat în sensul că legiuitorul a intenționat să acorde deținuților condamnați la detențiune pe viață până la data intrării în vigoare a legii posibilitatea reexaminării pedepsei aplicate, prin reducerea acesteia la un termen fix dacă cerințele legale sunt îndeplinite.
5. **Avocatul Poporului reiterează că, în considerațiunea Curții Europene a Drepturilor Omului, Curtea a hotărât că a fost încălcat art. 3 din Convenție în ceea ce privește pedeapsa detențiunii pe viață aplicată reclamantului, fără posibilitatea acordării liberării condiționate, constatând că, în lipsa unui mecanism de reexaminare, pedeapsa detențiunii pe viață aplicată reclamantului constituia o pedeapsă ireductibilă care constituia un tratament inuman (*Öcalan împotriva Turciei (nr. 2), 2014, pct.199-207*). În consecință, Ombudsmanul consideră că norma art.7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova are în vedere posibilitatea reexaminării pedepsei detențiunii pe viață din perspectiva eliberării persoanei din detenție, în condițiile legii.**
6. Pentru a fi aplicată dispoziția art.7 alin.(1) lit. d) din Legea nr. 243/2021, deținutul trebuie să îndeplinească anumite condiționalități și anume, prin prisma art.1 alin.(1) din norma citată, deținuții trebuie să fie caracterizați pozitiv pe durata detenției și, concomitent, să fie evaluați psihologic ca prezentând risc de recidivă mediu sau redus.
7. Având în vedere că, examinarea oportunității aplicării amnistiei față de persoanele condamnate se decide de comisiile speciale create în acest sens, prin ordinul nr. 44/2022 emis de Ministerul Justiției s-a aprobat regulamentul-cadru de activitate a comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate. Avocatul Poporului acceptă că exercitarea efectivă a unui termen pe perioada detenției nu este îndeajuns pentru a dispune înlocuirea detențiunii pe viață cu pedeapsa închisorii pe un termen de 30 ani, ci, după o studierea minuțioasă a comportamentului deținutului în timpul executării pedepsei, trebuie să se stabilească în ce măsură față de acesta se poate aplica amnistia, ținând cont de comportamentul pe care îl are.
8. Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu a constatat nici o încălcare a art. 3 din Convenție (*Bodein împotriva Franței, 2014, pct. 53-62*), considerând că legislația națională care prevede un mecanism de verificare a pedepselor cu detențiune pe viață, era suficient, având în vedere marja de apreciere

lăsată statelor în domeniul justiției penale și al stabilirii pedepselor. Curtea a arătat în special că legislația franceză prevedea efectuarea controlului judiciar cu privire la situația persoanei condamnate și o eventuală modificare a pedepsei după 30 de ani de închisoare. Curtea a considerat că un astfel de control, menit să evalueze pericolozitatea persoanei private de libertate și să analizeze modul în care s-a schimbat comportamentul acesteia în timpul executării pedepsei, excludea orice incertitudine cu privire la existența unei „perspective de punere în libertate” încă de la începutul executării pedepsei. Astfel, Ombudsmanul consideră condițiile de a avea un comportament pozitiv pe parcursul detenției și un risc de recidivă mediu sau redus, prevăzute în dispoziția art.1 alin. (1) din Legea nr. 243/2021, ca fiind compatibile cu standardele în materie de drepturile omului.

Drept urmare, în opinia Avocatului Poporului, prin Legea nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, statul a decis să aplice actul de clemență sub forma amnistiei manifestată prin înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu 30 ani de închisoare, în condițiile în care deținuții sunt caracterizați pozitivi și, în urma unei evaluări psihologice, sunt constatați ca având recidivă medie sau redusă.

9. În continuare, Legea nr. 243/2021 reglementează aplicarea actului de amnistie, dar nu liberarea condiționată de pedeapsă înainte de termen, deci, spre deosebire de dispoziția art.91 alin.(5) Cod penal în care se stipulează că persoana care execută pedeapsa detențiunii pe viață poate fi liberată condiționat de pedeapsă înainte de termen dacă instanța de judecată va considera că nu mai există necesitatea executării de mai departe a pedepsei și dacă această persoană a executat efectiv cel puțin 30 de ani de închisoare, fără a se lua în calcul compensarea privilegiată a zilelor de muncă, amnistia, conform art.107 alin.(1) Cod penal, *reprezintă actul ce are ca efect înlăturarea răspunderii penale sau a pedepsei fie reducerea pedepsei aplicate sau comutarea ei.*
10. **Ombudsmanul consideră că instanța de judecată, la examinarea demersului privind aplicarea amnistiei în condițiile Legii nr. 243/2021, trebuie să pună accentul anume pe comportamentul deținutului și riscului de recidivă, luând în considerare și termenul de pedeapsă efectiv executat.** Or, în orice caz, deținutul condamnat la detențiune pe viață, poate spera la punerea în libertate doar după îndeplinirea termenului de 30 ani de închisoare dacă față de dânsul se va aplica actul de amnistie conform Legii nr.243/2021. Prin urmare, aplicarea amnistiei în condițiile acestei legi este legată în principal de faptul dacă deținutul, prin comportamentul pe care îl are și riscul de recidivă, este suficient de bine pregătit să fie integrat în societate după împlinirea termenului de 30 ani.
11. Suplimentar, **Avocatul Poporului subliniază importanța judecării cererii privind aplicarea amnistiei într-un termen rezonabil.** La caz, din cele constatate în cadrul vizitei din 08 decembrie 2022, Ombudsmanul observă că instanța de judecată, din cauza neclarităților sus-descrie, din oficiu, a întreprins măsuri necesare elucidării situației create care, ca efect, au dus la amânarea examinării cauzei/cauzelor aflate pe rol.

12. Deși, în scopul verificării constituționalității unei norme cu aplicare directă la cauza examinată, judecătorul este în drept să sesizeze autoritatea constituțională, Avocatul Poporului notează că această măsură nu trebuie să fie o cale prin care autoritățile caută tactici de amânare a procesului. Potrivit Curții Europene a Drepturilor Omului, solicitând respectarea unui „termen rezonabil”, Convenția subliniază importanța ca justiția să nu fie făcută cu întârzieri care ar putea pune în pericol eficacitatea și credibilitatea sa (*H. împotriva Franței*, pct. 58; *Katte Klitsche de la Grange împotriva Italiei*, pct. 61). Art.6 paragraful 1 din Convenție obligă statele contractante să-și organizeze sistemele juridice astfel încât să le permită să îndeplinească cerințele acestei dispoziții. Prin urmare, se evidențiază importanța asigurării dreptului la judecarea cauzei într-un termen rezonabil pentru deținuții condamnați la detențiune pe viață care solicită aplicarea amnistiei în condițiile Legii nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova.
13. Avocatul Poporului apreciază că odată cu emiterea Deciziei Curții Constituționale, nr.14 din 07.02.2023 privind excepția de neconstituționalitate a articolelor 6 alin. (1) lit. a) și 7 alin. (1) lit. d) din Legea nr. 243 din 24 decembrie 2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova (*aplicarea amnistiei în cazul persoanelor condamnate la detenție pe viață*), unele neclarități existente sau identificate de către instanța de judecată la examinarea cererilor/demersurilor condamnaților la detenție pe viață de aplicare a amnistiei în condițiile Legii nr. 243/2021 privind amnistia în legătură cu aniversarea a XXX-a de la proclamarea independenței Republicii Moldova, și-au găsit soluția, fapt ce permite reluarea judecării cauzelor aflate pe rol, cu luarea unei decizii în acest sens în termen rezonabil, ceea ce facilitează în mod inevitabil soluționarea problemei invocate de condamnații la detenție pe viață în partea ce ține de tergiversarea judecării cauzei/cauzelor.

E. Dreptul la întreveneri a condamnaților la detențiune pe viață

Menționăm, că CPT în al 25-lea Raport General al CPT⁴, publicat în 2016 a subliniat:

”O sentință pe viață va pune oricum multă presiune pe aceste relații; prin plasarea unui deținut la o distanță semnificativă de casă se reduce posibilitatea de a menține ceea ce reprezintă un element crucial în promovarea resocializării. În plus, nu trebuie impuse niciun fel de restricții suplimentare pentru prizonierii pe viață în comparație cu alți prizonieri în privința posibilității lor de a menține contactul cu familiile și alte persoane apropiate. În special în primii ani de prizonierat, restricțiile impuse acestor contacte pot întrerupe sau chiar distruge astfel de relații”

Totodată, potrivit art.213 alin.(2) Cod de executare, **întrevederile de scurtă durată** cu soțul, rudele până la gradul al IV-lea inclusiv, iar în cazurile prevăzute de Statutul executării pedepsei de către condamnați, cu aprobarea scrisă a șefului instituției penitenciare, cu o altă persoană indicată de condamnat se acordă pe o durată de 1-4 ore. *Aceste întreveneri se desfășoară în spații special amenajate,*

⁴ <https://rm.coe.int/1680953539>

sub supravegherea vizuală sau prin intermediul sistemelor video de către reprezentanții administrației instituției penitenciare.

Din declarațiile deținuților, cât și din explicațiile oferite de reprezentanți a Penitenciarului nr.17 Rezina, se acordă întrevederi de scurtă durată cu persoanele apropiate venite în vizită, însă în sala de întrevederi persoanele sunt despărțiți prin intermediul unui geam, care a fost instalat în instituția penitenciară în contextul măsurilor de prevenire și/sau combatere a răspândirii infecției COVID-19. Astfel, întrevederile condamnaților au loc prin intermediul acestei bariere, ceea ce nu permite o strânsă legătură între persoane în sensul contactului fizic (strângere de mână, îmbrățișare, etc.).

1. În aceste condiții, Avocatul Poporului apreciază situația atestată ca o distanțiere sau îndepărtare între condamnat și ruda apropiată venită la întrevedere. Situația dată fi apreciată ca suficient de gravă în privința condamnaților la regim inițial, în condițiile în care potrivit dispozițiilor Codului de executare referitoare la condițiile executării pedepsei detențiunii pe viață, *condamnatul la detențiune pe viață se află în regim inițial timp de 10 ani din ziua intrării în penitenciar, perioadă în care se aplică interdicția întrevederilor de lungă durată.*
2. În opinia Avocatului Poporului, **barierele existente în procesul întrevederilor de scurtă durată, vin în contradicție cu prevederile art. 204 din Codul de executare care stabilește că executarea pedepsei și supravegherea comportamentului condamnaților nu trebuie să întrerupă legăturile lor cu soțul, rudele și alte persoane apropiate.** Or, potrivit standardelor în materie de drepturile omului, administrația locurilor de detenție urmează să întreprindă toate acțiunile necesare stimulării menținerii relațiilor condamnaților cu rudele și apropiații în scopul resocializării acestora. Aceste acțiuni nu trebuie să se limiteze doar la expedierea corespondenței, discuțiilor telefonice și întrevederilor prin intermediul dispozitivelor de vizualizare on-line, iar întrevederile de scurtă durată existente la momentul vizitei nu se deosebesc cu nimic de întrevederile prin videoconferințe, asigurate de subdiviziunile Administrației Naționale a Penitenciarelor în perioada pandemiei COVID-19.
3. Este de menționat că la acest subiect, potrivit unei jurisprudențe consacrate a Curții, detenția, la fel ca orice altă măsură privativă de libertate a unei persoane, implică limitări inerente ale vieții sale private și de familie. Totuși, este o parte esențială a dreptului la respectarea vieții de familie al unei persoane private de libertate ca autoritățile să îi permită sau, dacă este necesar, să o ajute să păstreze legătura cu rudele apropiate (*Khoroshenko împotriva Rusiei (MC)*, 2015, pct. 110).
4. În același timp, Curtea a acceptat că anumite măsuri de control asupra contactelor cu lumea exterioară ale persoanelor private de libertate sunt necesare și nu sunt în sine incompatibile cu Convenția (*Aliev împotriva Ucrainei*, 2003, pct. 187; *Kyriacou Tsiakkourmas și alții împotriva Turciei*, 2015, pct. 303). Astfel de măsuri pot include limitări ale numărului de vizite din partea familiei, supravegherea acestor vizite, iar dacă acest lucru este justificat de natura infracțiunii și caracteristicile individuale specifice ale unei persoane private de libertate, persoana poate fi supusă unui regim special de executare a pedepsei sau unui regim special de vizite (*Hagyó împotriva Ungariei*, 2013, pct. 84).

5. **În opinia Ombudsmanului, în măsura în care, supravegherea vizuală sau prin intermediul sistemelor video nu împiedică deținuții să ia legătură cu persoanele apropiate, o atare măsură este compatibilă cu standardele de drepturile omului.** Or, pe lângă întrevederile de scurtă durată, deținuții beneficiază de întrevederile de lungă durată, iar în asemenea caz, dâșii pot beneficia de o serie mai largă de facilități în timpul vizitei familiei sau altor persoane apropiate.
6. De asemenea, în contextul penitenciarelor cu regim de maximă siguranță, aplicarea unor măsuri precum separarea fizică poate fi justificată de nevoile de siguranță ale penitenciarului sau de pericolul ca un deținut să comunice cu organizațiile criminale prin intermediul membrilor familiei (*Lorsé și alții împotriva Țărilor de Jos*, 2003, pct. 83-86). Totuși, interzicerea prelungită a contactului direct poate fi justificată numai în cazul în care există un pericol real și continuu de acest tip (*Piechowicz împotriva Poloniei*, 2012, pct. 205-222; *Khoroshenko împotriva Rusiei (MC)*, 2015, pct.125).
7. **În consecință, Avocatul Poporului acceptă că interzicerea contactului direct cu membrii de familie și apropiații în timpul vizitelor în cadrul întrevederilor de scurtă durată este justificată doar dacă există o necesitate de asigurare a siguranței în penitenciar, însă, aceste restricții trebuie să fie bazate pe existența pericolului real în acest sens, fără însă a fi de durată excesivă, încercând a fi găsit o proporționalitate dintre aceste două elemente.** După caz, Ombudsmanul este de părere că, în dependență de posibilitățile instituției penitenciare, acordarea unor facilități, precum permisiunea contactului direct cu familia și apropiații poate fi permisă dacă deținutul are un comportament pozitiv pe perioada detenției.
8. Cu referire la dificultățile apărute în procesul asigurării **întrevederilor de lungă durată** ale condamnaților, prin prisma majorării taxei pentru întrevederile de lungă durată, cât și obligarea acestora de a achita plata pentru energia electrică consumată în contextul în care majoritatea condamnaților la detenție pe viață nu sunt angajați în câmpul muncii din considerente ce nu depind de voința condamnaților, Avocatul Poporului înțelege situația de fapt și consideră că Administrația Națională a Penitenciarelor în comun cu conducerea Penitenciarului nr.17 Rezina urmează să identifice soluții în acest sens. Or, responsabilitatea de asigurare a locurilor de muncă, care să genereze condamnaților venituri pe care să le gestioneze la dorință, inclusiv pentru achitarea taxelor aferente întrevederilor de lungă durată este pusă pe seama instituției penitenciare.
9. **Avocatul Poporului acceptă argumentele instituției penitenciare, inclusiv în partea ce ține de majorarea taxei pentru întrevederile de lungă durată, cât și obligarea condamnaților de a achita plata pentru energia electrică consumată și nu doar, având în vedere majorarea prețurilor la energie electrică, la apă, etc.** Aceste chestiuni, în viziunea Avocatului Poporului, constituie aspecte ale regimului de detenție care vizează modul de gestionare a cheltuielilor pentru utilizarea anumitor servicii prestate în interiorul penitenciarului, suplimentar celor minime prevăzute de legislație. **Dar aceste aspecte trebuie să corespundă proporționalității scopului declarat și nu în detrimentului resocializării și motivării deținuților.** În acest caz, deținuții trebuie să se adreseze administrației instituției penitenciare și Administrației Naționale a Penitenciarelor cu solicitarea soluționării aspectelor date, or Ombudsmanul nu a identificat o

problemă de drepturile omului în măsura în care, toți deținuții, au dreptul de a consuma energie electrică pentru necesitățile zilnice ca pregătirea hranei, cât și dreptul de a avea întrevederile de lungă durată, sub rezerva achitării plăți pentru aceste servicii.

F. Asigurarea cu hrană a condamnaților la detențiune pe viață

În ceea ce privește hrana acordată deținuților, prin Hotărârea Guvernului nr. 609/2006 au fost aprobate normele minime de alimentare zilnică și obiectele de toaletă și menaj ale deținuților.

Astfel, deținuților, pe perioada detenției, trebuie să li se asigure hrana cel puțin la nivelul minim prevăzute de cadrul normativ. Or, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că, în cazul în care hrana acordată unei persoane private de libertate este în mod clar insuficientă, acest lucru ridică în sine o problemă sub incidența art.3 din Convenție (*Dudchenko împotriva Rusiei*, 2017, pct. 130).

Pe de altă parte, în cazul în care hrana servită persoanelor private de libertate era inspectată periodic de medicul penitenciarului și de autoritățile competente ale statului și în cazul în care persoanelor private de libertate li se serveau trei mese pe zi care nu păreau a fi neconforme sau necorespunzătoare, Curtea nu a considerat că există vreo problemă sub incidența art. 3 din Convenție, indiferent de nemulțumirea față de hrană a unei persoane private de libertate (*Muršić împotriva Croației (MC)*, 2016, pct. 166).

În cadrul vizitei, reprezentanții Oficiului Avocatului Poporului au luat act de alegațiile unui deținut care susținea necesitatea de a-i fi acordat un regim alimentar special din considerente de sănătate.

Conform jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului la subiect, o problemă legată de hrană poate apărea, atunci când administrația penitenciarului refuză să ofere un anumit regim alimentar unei persoane private de libertate. Astfel îndatorirea autorităților de a oferi hrană persoanelor private de libertate ar putea fi interpretată ca impunând luarea în considerare a cerințelor de hrană speciale, și anume hrană pe care persoanele private de libertate nu o pot consuma din cauza unor impedimente religioase sau de altă natură (*D și E.S. împotriva Regatului Unit*, 1990, decizia Comisiei).

În plus, referitor la un regim alimentar special prescris de medici din cauza problemelor de sănătate ale unei persoane private de libertate, în cauza *Ebedin Abi împotriva Turciei*, 2018, pct. 31- 9, Curtea nu a acceptat argumentul că neasigurarea unui astfel de regim special ar putea fi justificată din motive economice. Totodată, având în vedere incapacitatea persoanelor private de libertate de a avea acces în orice moment la asistență medicală de la un spital ales de acestea, Curtea a considerat că este sarcina autorităților naționale să dea instrucțiuni unui specialist pentru a evalua hrana standard oferită de penitenciarul respectiv și, în același timp, să îl îndemne pe reclamant la efectuarea unui examen medical legat în mod specific de plângerile sale. În cauza în discuție, având în vedere faptul că autoritățile naționale nu au luat măsurile necesare pentru a proteja sănătatea și bunăstarea reclamantului, Curtea a constatat o încălcare a art. 3 din Convenție.

Potrivit pct. 22 subpct. 1 din Recomandarea Comitetului de Miniștri ai Statelor Membre, referitoare la Regulile Penitenciare Europene REC(2006)2 adoptată de Comitetul de Miniștri în data de 11 ianuarie

2006⁵, deținuții trebuie să beneficieze de un regim alimentar care să țină cont de vârstă, stare de sănătate, condiție fizică, religie, cultură și de natura muncii pe care o prestează, iar după caz, medicul sau un/o asistent/ă calificat/ă trebuie să prescrie modificarea regimului alimentar al unui deținut, dacă această măsură se impune din motive medicale.

1. Pe această cale, **Avocatul Poporului îndeamnă autoritățile sistemului penitenciar să întreprindă măsuri necesare în vederea asigurării cu hrană corespunzătoare a deținuților, în cantitate suficientă, cel puțin la nivelul minim prevăzut de legislație, iar, în cazul când anumiți deținuți, din rațiuni de sănătate, trebuie să urmeze un regim alimentar special, penitenciarul trebuie să depună eforturi pentru a oferi deținutului hrană care să corespundă standardelor de calitate și igienă.**

---

⁵ <https://rm.coe.int/16804c8d9a>

CONCLUZIILE AVOCATULUI POPORULUI

---

1. Avocatul Poporului este de părere că situația deținuților care au declarat și s-au aflat în greva foamei pe parcursul lunii noiembrie 2022 și până în data de 08 decembrie 2022, demonstrează restricționarea drepturilor recunoscute de cadrul normativ național și standardele internaționale de drepturile omului, inclusiv prin tergiversarea examinării cererilor privind aplicarea amnistiei, neoferirea unui regim alimentar special din considerente de sănătate, restricționarea îndelungată a contactului direct cu familia sau apropiatii în cadrul vizitelor de scurtă durată.
2. Avocatul Poporului salută decizia administrației penitenciarului, ANP și Ministerului Justiției de a colabora cu alte autoritățile publice, dar și cu deținuții în sensul soluționării problemelor pe care persoanele private de libertate condamnate la detențiune pe viață le întâmpină pe perioada detenției. În același timp, Ombudsmanul este de părere că, în vederea redresării situației constatate în cadrul vizitei din 08 decembrie 2022, trebuie formulate recomandări centrate pe oferirea unei protecții sporite persoanelor condamnate la detențiune pe viață care își ispășesc pedeapsa în Penitenciarul nr. 17- Rezina.
3. În partea ce ține de aplicarea amnistiei, și posibilitatea liberării condiționate a condamnaților la detențiune pe viață, Avocatul Poporului constată că autoritățile statului au întreprins acțiuni pozitive în sensul elaborării mecanismelor legale de asigurare a drepturilor condamnaților la detențiune pe viață atât în partea ce ține de posibilitatea aplicării amnistiei, cât și în partea de evaluare a persoanei pentru liberare condiționată.

Cu toate acestea, Ombudsmanul consideră că mecanismele date și-au demonstrat ineficacitatea prin faptul că până la momentul actual nici un condamnat la detențiunea pe viață nu a beneficiat de amnistie sau grațiere.

4. În aceste circumstanțe, Avocatul Poporului consideră necesar identificarea soluțiilor în vederea punerii în aplicare a mecanismelor și instrumentelor legale existente cu menținerea unei neutralități emoționale în privința acestei categorii de condamnați, care își ispășesc pedepsele privative de libertate în condițiile legislației Republicii Moldova, și în condițiile materiale de detenție, pe care le poate oferi statul.
5. Subsecvent, judecătorii urmează să identifice un echilibru între reticența societății față de posibilitatea liberării din detenție a persoanelor care au ispășit o pedeapsă pentru comiterea unei crime excepțional de grave și dreptul indivizilor la libertate individuală, prin prisma aplicării prevederilor legale naționale și a standardelor internaționale, care garantează că statele nu vor expune persoanele la rele tratamente, mai mult, statele vor întreprinde toate măsurile ca drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor să fie respectate la cel mai înalt nivel.
6. Reprezentanții Statului ar trebui să acționeze în intenția de asigurare a statului de drept și nu în intenția a submina drepturile omului din frica personală sau reticența comunității.

-
7. Avocatul Poporului consideră necesar remiterea în adresa autorităților competente a prezentului Raport, în care sunt formulate recomandări privind modul de asigurare a respectării drepturilor și intereselor legitime garantate persoanelor care ispășesc pedeapsa detențiunii pe viață.

Urmare a constatărilor raportului special, Avocatul Poporului, conducându-se de prevederile al. 1, 2 al art. 24 din Legea nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul),

RECOMANDĂRILE AVOCATULUI POPORULUI

Comisiei pentru problemele grațierii persoanelor condamnate, de pe lângă Președintele Republicii Moldova

1. De a lua act de prevederile și recomandările raportului.

Ministerului Justiției

1. Modificarea și completarea Ordinului ministrului Justiției nr. 44/2022 cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru de activitate a comisiilor speciale privind aplicarea amnistiei în privința persoanelor condamnate, în special prin includerea unor criterii clare în baza cărora se va identifica comportamentul pozitiv și elementul de risc de recidivă mediu sau redus;
2. Completarea componenței comisiei speciale cu specialiști independenți din domeniul drepturilor omului, persoane cu experiență în domeniul psihologiei, experți pe domeniul execuțional-penal, reprezentanți ai societății civile și reprezentanți ai organelor de stat cu atribuții în domeniul drepturilor omului;
3. Elaborarea și prezentarea propunerilor de abrogare a textului „sub supravegherea vizuală sau prin intermediul sistemelor video de către reprezentanții administrației instituției penitenciare.” din art. 213 alin. (2) Cod de executare în măsura în care deținutul este caracterizat pozitiv și nu există riscul comiterii unor infracțiuni.

Consiliului Superior al Magistraturii

1. Remiterea, în adresa instanțelor judecătorești, prezentului Raport pentru informare și, după caz, pentru uz în activitate, cu înștiințarea instanțelor de judecată despre importanța asigurării respectării dreptului la un proces echitabil deținuților condamnați la detențiune pe viață în privința cărora pe rolul instanței de judecată se află cererea cu privire la aplicarea amnistiei în condițiile Legii nr. 243/2021 (dreptul de a fi auzit, dreptul la apărător, dreptul la judecarea cauzei în termen rezonabil, dreptul de a prezenta probe și materiale, dreptul de a lua cunoștință cu materiale cauzei, dreptul de a nu fi discriminat pe criteriul statutului de condamnat la detențiune pe viață, dreptul a nu fi supus unei decizii arbitrare, etc.)

Administrației Naționale a Penitenciarelor și Penitenciarului nr.17-Rezina

1. Asigurarea respectării dreptului la demnitatea umană a deținuților condamnați la detențiune pe viață;
2. Informarea deținuților condamnați la detențiune pe viață despre drepturile pe care le au în legătură cu cererea privind aplicarea amnistiei;

3. Punerea accentului pe reeducarea și resocializarea deținuților din perspectiva unei eventuale eliberări din detenție și integrarea facilă în comunitate;
4. Asigurarea deținuților, cel puțin trei ori pe zi, cu hrană servită în condiții igienice, ținându-se cont de vârsta, starea de sănătate, condiția fizică, religie, cultură și, după caz, natura muncii prestată de deținut, inclusiv asigurarea unui regim alimentar special deținuților din considerente de sănătate;
5. Permișiunea, în cadrul întrevederilor de scrută durată, contactului fizic a deținuților cu familia și apropiații, în condițiile în care deținutul este caracterizat pozitiv și nu există riscul săvârșirii infracțiunilor;
6. Verificarea dosarelor personale ale deținuților condamnați la detențiune pe viață, din rândul celor 28 de persoane private de libertate, în scopul stabilirii dacă în urma modificării cadrului normativ, a survenit o lege care prevede pentru aceeași faptă numai pedeapsa închisorii și, după caz, informarea deținuților despre dreptul de a solicita înlocuirea pedepsei detențiunii pe viață cu maximul pedepsei închisorii, prevăzută de legea nouă pentru acea infracțiune;
7. Facilitarea introducerii în penitenciar a produselor alimentare și a altor bunuri permise de legislație destinate deținuților;
8. Multiplicare a 3 exemplare a Raportului și plasarea acestora în biblioteca Penitenciarului nr.17 Rezina, pentru accesul deținuților, și informarea acestora despre acest fapt.

Ministerul Justiției, Administrația Națională a Penitenciarelor și Penitenciarul nr.17-Rezina va prezenta, în termen de 30 zile din data recepționării Raportului, informația cu privire la măsurile întreprinse și/sau planificate în vederea implementării recomandărilor.

Având în vedere cele expuse supra,

PROPUNEM:

- 1) A lua act de constatările Raportului special;
- 2) A înceta examinarea sesizării din oficiu din 27.10.2022, dar a continua monitorizarea situației persoanelor condamnate la detențiunea pe viață;
- 3) A remite Raportul special cu recomandări autorităților vizate pentru întreprinderea măsurilor de rigoare, conform competenței acestora și informării OAP cu privire la implementarea recomandărilor Avocatului Poporului (Ombudsmanului);
- 4) A plasa Raportul special pe pagina oficială pentru informare și diseminare.

Executori:

Ion MIRON, consultant principal, DGIC OAP

/ semnat /

Ada ȘIMON, șefa direcție, DDIC OAP

/ semnat /

Coordonat:

Oxana GUMENNAIA, adjuncta Avocatului Poporului

/ semnat /